

SRPSKE ŠKOLE U PETRINJI I KOSTAJNICI I NJIHOVI FONDOVI 1802.

Ivan Jurišić

Srpska (»ilirska«) narodna škola u Petrinji izdržavala se sredstvima školskog fonda, koji je nastao materijalnim prilogima svih članova tamošnje crkvene općine. Ovo je bila škola »varoškog tipa« i njen sistem financiranja ponešto se razlikovao od načina uzdržavanja seoskih škola. Ondje se svota koja se ulagala u fond obećavala u gotovini, a budući da se često nije uplaćivala redovito, učitelj seoske škole nikada nije bio siguran da će dobiti kao plaću onoliko svotu novca, kolika mu je bila i obećana. Zbog toga je bilo važno imati takav način ulaganja u fond koji će jamčiti njegovu stalnost, neophodan uvjet za održanje i daljnji razvoj srpskih škola. Školski fond Srpske škole u Petrinji temeljio se stoga na principu da upisnik jamči čitavim svojim imetkom (i nakon svoje smrti) za onu sumu (kapital) koji je priložio u fond, sve dok škola postoji.

Jedan od karakterističnih ugovora o ulaganju u fond Srpske škole u Petrinji potječe iz 1801. Ovom priznanicom, Anton Janjanin, petrinjski trgovac, upisuje u fond »preko 100 guldena poklonjenog kapitala« s godišnjom kamatom od 5% vrijednosti uloga. U priznatici nadalje stoji: »Da bi spomenuti petrinjski ilirski školski fond mogao kao takav dugo opstati, u vezi s (uloženim I. J.) kapitalom, potvrđuje se kao založeno i zapisano istom sve svoje imanje, a naročito moja kuća ovdje u Petrinji, zajedno s dvorištem i zemljom, na taj način da, u slučaju ako se ja ne bih pridržavao plaćanja interesa (kamata I. J.) u određeno vrijeme, dozvoljavam da se na spomenuto imanje učini specijalna hipoteka, bez da se poduzima daljnja eksekucija i da bude izvršena, te da se ta svota namiri na mojim imenovanim nekretninama s napomenom, da ako bi za kraće ili duže vrijeme ova škola prestala s radom, treba biti poništena i ova obligacija, a sa mojih sedam hektara (?) ostavštine i spomenutim kapitalom neka se raspolože kako će biti najbolje za ilirski narod. Ovo potvrđujem svojim potpisom kao i potpisima za ovu priliku posebno zamoljenih svjedoka.

Petrinja 10. februara 1801.

Anton Janjanin¹

(Slijede potpisi svjedoka)

¹ Arhiv Hrvatske (u daljnjem tekstu AH), Pravoslavna gornjokarlovačka eparhija u Plaškom (dalje Plaški), 1802, 1—202, 102, 10. veljače 1801.

Ovakav način financiranja Srpske škole u Petrinji potvrđuje i tamošnji magistrat u svom izvještaju Generalnoj komandi Banske krajine 19. svibnja 1802. Te je godine, naime, poslije stanovitog razdoblja zabrane djelovanja srpskih škola u Krajini, osim u vojnim komunitetima, bilo ponovno dopušteno njihovo osnivanje bez ikakvih ograničenja, ondje gdje je bilo barem pedesetoro djece školskog uzrasta. Na molbu crkvenih vlasti Gornjokarlovačke eparhije da se 1802. i u Glini, Petrinji, te Kostajnici otvore srpske škole, izdala je Banska generalkomanda, 5. svibnja, nalog tamošnjoj brigadi da ispita mogućnost za njihovo otvaranje. Iz spomenutog se izvještaja Petrinjskog magistrata može zaključiti da Srpska škola u Petrinji postoji već nekoliko godina (škola se spominje 1798), te da će sredstva potrebna za uzdržavanje škole namiriti sama Petrinjska crkvena općina. Ondje je osnovan školski fond i svaki se tamošnji građanin pravoslavne vjere obvezao, da će, prema svom imovnom stanju, na svakih 100 do 400 forinti, koje oblicijom uplati u školski fond, dati 5% kamata, tj. kao da je posudio taj novac iz fonda, odnosno uzeo zajam. Na ovaj način sakupljen, iznosio je 1802. upisani kapital školskog fonda Petrinjske crkvene općine već 6000 forinti, od čega su 300 f. činila sredstva dobivena na račun kamata, koje su se uplaćivale jedanput godišnje. Od tog se novca uzdržavao učitelj, a plaćali su se i nužni troškovi. Brigu o školskom fondu općina je povjerila trgovcu Nasti Siguru, kao školskom tutoru.²

Vojne vlasti Banske krajine preporučavale su i Kostajničkom magistratu da se za uzdržavanje tamošnje srpske škole osnuje fond poput petrinjskog. Naime, Kostajnički magistrat je 23. ožujka 1802. poslao Banskoj generalkomandi prijedlog načina na koji bi se podmirivali troškovi Srpske škole u Kostajnici, koja se, poslije kraćeg vremena, 1802. trebala ponovno otvoriti. No Generalkomanda je u dopisu Magistratu od 14. svibnja našla taj prijedlog neprihvatljivim i izričito naložila da troškove oko osnivanja i uzdržavanja kostajničke škole treba u potpunosti snositi cijela općina. Kao primjer na koji se treba ugledati pri stvaranju školskog fonda, dana im je Petrinja i njen fond. Međutim, imućniji kostajnički trgovci izjavili su da je njihov broj neznatan, tj. da ih je malo, tako da bi se fond mogao osnovati tek »znatnijim promjenama njihovog imovnog stanja«, odnosno, znatnim smanjenjem njihovih prihoda. No, oni nisu bili toliko zainteresirani za ovu školu, jer su svoju djecu slali većinom na školovanje u Ugarsku ili u Graz. Stoga su tim manje bili spremni »udovoljiti žrtvi koju bi njihova imovinska moć mogla podnijeti ali bi njima (i njihovoj djeci I. J.) donjela malo koristi.« Smatrali su da Srpska škola u Kostajnici ipak više služi siromašnim krajišnicima, koji su, prema prvoj verziji financiranja škole trebali biti oslobođeni ulaganja u fond. Kostajnički trgovci nisu ovom prilikom propustili navesti da je i 1799, kad je bila sagrađena prostrana školska zgrada, to bilo učinjeno uglavnom dobrovoljnim prilozima imućnijih članova općine.³

Iz navedenog se može zaključiti da je u Kostajnici postojala evidentna razlika u obrazovnim potrebama srpskih trgovaca i običnih krajišnika pravoslavne vjere pa nije bilo niti jedinstvene akcije u nastojanju da se osnuje fond tamošnje srpske škole. Budući da su kostajnički trgovci slali svoju djecu na školovanje izvan Krajine, u ovom slučaju nije bio primjenljiv petrinjski model pri osnivanju školskog fonda. Zbog toga od 1802. kostajnička

²AH, Plaški, isto, 19. svibnja 1802.

³AH, Plaški 1802, 1—202, 107.

škola ne radi. Potvrda toga je i dopis Banske generalkomande upravi Gornjo-karlovačke eparhije, od 29. lipnja 1802, u kojem je obavještava da »prema izvještaju grada Kostajnice tamošnji Srbi ne mogu izdržavati učitelja slavenosrpske škole.«⁴

Zusammenfassung

DIE SERBISCHEN SCHULEN IN PETRINJA UND KOSTAJNICA UND IHRE FONDS 1802

Ivan Jurišić

Die vorliegende Arbeit beschäftigt sich mit einigen Fragen des Schulwesens der Serben in den Orten Petrinja und Kostajnica (bedeutenden Handelszentren der Banalmilitärgrenze) in erster Linie mit denjenigen, die mit den Fonds der dortigen serbischen Schulen in Verbindung stehen.

Im ersten Teil der Arbeit geht es um das Verhältnis der serbischen Kaufleute in Petrinja ihrer slawisch-serbischen Schule gegenüber. Obwohl es sich um eine konfessionsgebundene Schule handelte, waren die Serben von Petrinja zu der Zeit mit einem solchen Charakter der Bildung zufrieden und entwickelten in den Jahren 1801 und 1802 eine schöne Zusammenarbeit bei der Gründung des Schulfonds, dessen Finanzierungsart so geregelt war, daß die Dauerhaftigkeit des Fonds gewährleistet war.

Im zweiten Teil der Arbeit ist das Verhältnis der serbischen Kaufleute in Kostajnica der dortigen slawisch-serbischen Schule gegenüber dargestellt, das sich wesentlich von demjenigen der Serben in Petrinja unterscheidet. Ihr mangelndes Interesse an der konfessionellen Schule ist offenkundig, was sich u. a. auch in der Tatsache widerspiegelt, daß sie ihre Kinder nach Ungarn oder nach Graz in die Schule schicken. Da sie die Meinung vertraten, die serbische Schule in Kostajnica sei in erster Linie für die Bildung der Kinder armer Militärgrenzler gedacht, waren sie nicht willens, für ihren Unterhalt aufzukommen. Das war der Grund, weshalb im Jahre 1802 kein Schulfonds gegründet werden konnte, so daß in diesem Jahr auch die Schule ihre Tätigkeit nicht aufnehmen konnte.

⁴ Vasilije Đerić, O srpskom imenu po zapadnim krajevima našeg naroda, Karlovac, 1914, 78.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 20

ZAGREB

1987.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 1.000 din

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

RADOVI 20

Za izdavača
dr. *Nikša Stančić*

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

ANTIC dr. LJUBOMIR, Centar za istraživanje migracija, Trnjanska bb, Zagreb

BERTOŠA SLAVEN, student Filozofski fakultet, Zagreb

BRANDT dr. MIROSLAV, ul. Socijalističke revolucije 73, Zagreb

BUDAK mr. NEVEN, Filozofski fakultet, Zagreb

IVELJIĆ ISKRA, Ilica 165, Zagreb

JANEKOVIĆ-RÖMER ZDENKA, Filozofski fakultet, Zagreb

JURIŠIĆ IVAN, Filozofski fakultet — Zavod za hrvatsku povijest, Krčka 1

LAUŠIĆ dr. ANTE, Centar za istraživanje migracija, Trnjanska bb, Zagreb

LOVRENOVIĆ mr. DUBRAVKO, Račkog 1, Filozofski fakultet, Sarajevo

MIJATOVIĆ ANĐELKO, P. Togliatija 12, Susedgrad, Zagreb

MIROŠEVIĆ mr. FRANKO, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SRH, Zagreb

OČAK dr. IVAN, Filozofski fakultet — Zavod za hrvatsku povijest, Krčka 1

PARNICA ROBERT, student Filozofski fakultet, Zagreb

PAVLIČEVIĆ dr. DRAGUTIN, Filozofski fakultet — Zavod za hrvatsku povijest,
Krčka 1, Zagreb

PERIĆ dr. IVO, Istraživački centar JAZU, Lapadska obala 6, Dubrovnik

ROKSANDIĆ mr. DRAGO, Filozofski fakultet, Istorijjski seminar, Čika Ljubina
18—20, Beograd

STRČIĆ dr. MIRJANA, Kumičićeva 42, Rijeka

STRČIĆ PETAR, Arhiv Hrvatske, Zagreb

STUBLIĆ ZLATKO, Vlaška 12, Zagreb

SZABO dr. AGNEZA, Muzej grada Zagreba, Zagreb